

ХРОНИКА МЕЂУНАРОДНОГ ОКРУГЛОГ СТОЛА *COMPUTATIONAL APPROACHES TO PRE-MODERN SLAVIC WRITTEN AND PRINTED HERITAGE*

Дана 14. октобра 2025. године на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу одржан је међународни округли сто *Computational Approaches to Pre-Modern Slavic Written and Printed Heritage* (Рачунарски иприсцији ипрегцијан-гарном словенском иписаном и шћампианом наслеђу). Округли сто је организован у оквиру пројекта *Креирање ВИ модела за аутоматску обраду српских средњовековних рукописа* (*Creation of AI Models for the Automatic Processing of Serbian Medieval Manuscripts*), који заједнички спроводе Катедра за српски језик Универзитета у Крагујевцу и Институт за славистику Универзитета из Фрајбурга у Немачкој, а воде проф. др Владимир Поломац из Крагујевца и проф. др Ахим Рабус из Фрајбурга. Округли је подржан од стране Министарства за науку, технолошки развој и иновације Републике Србије и Немачке службе за академску размену (DAAD).

На округлом столу било је укупно седам учесника са пет ауторских и коауторских реферата. У првом реферату „HTR models for Serbian Medieval Manuscripts and Early Printed Books” („HTR модели за српске средњовековне рукописе и старе штампане књиге”) аутора Владимира Поломца, Марка Милошевића, Ане Марије Павловић и Тамаре Лутовац Казновац, представљени су модели за препознавање и рашчитаване српских средњовековних рукописа и раних штампаних књига уз помоћ вештачке интелигенције и платформе *Транскрибус*. Аутори су представили прву верзију генеричког модела за аутоматско рашчитаване српских средњовековних рукописа *Мирослав 1.0*, као и другу верзију генеричког модела за аутоматско рашчитаване старих српских штампаних књига *Dionisio 2.0*. Оба модела постижу изузетне перформансе, са процентом погрешно рашчитаних карактера који је између 2–3%. Други реферат под називом „Improving HTR Quality: a Church Slavonic Word Separator” („Побољшање HTR квалитета: софтвер за раздвајање речи у црквенословенском”) изложио је Мартин Мајндл са Универзитета у Фрајбургу. Будући да се најчешће грешке приликом аутоматског рашчитивања текста старих словенских рукописа и штампаних књига односе на размак међу речима, аутор је у свом реферату покушао да покаже како се квалитет аутоматски рашчитаног текста може унапредити помоћу софтвера за постављање граница међу речима који је развијен у Фрајбургу. Трећи реферат под називом „Processing noisy HTR-output – the case of sentence segmentation” („Обрада HTR резултата – случај реченичне сегментације”) такође је био ауторски и представила га је Ана Журавел из Фрајбурга, која се детаљно осврнула на могућности коришћења вештачке интелигенције, како посебних обучених модела, тако и отворених великих језичких модела за решавање проблема аутоматске сегментације текста на реченице у руским црквеним рукописима. У реферату је указано на недовољно добре резултате у овом тренутку, као и на перспективе побољшања које ће веома брзо донети велики језички модели. Четврти

ауторски реферат изложила је Елена Пенје из Фрајбурга. Реферат је носио назив „Data Preprocessing and Model Training for Scribal Identification in Church Slavonic Manuscripts“ („Претходна обрада података и тренирање модела за идентификацију писара у старим црквенословенским рукописима“). У овом реферату ауторка је истраживала могућности обуке модела за идентификацију писара у руском црквенословенском рукопису Велики Минеј Чти помоћу конволуционих неуронских мрежа. Последњи коауторски реферат представили су Владимир Поломац из Крагујевца и Ана Журавел из Фрајбурга, који су у реферату „Текстуалне сличности у раним српским штампаним књигама: компјутерски заснован стилометријски приступ“ („Textual Similarities in Serbian Early Printed Books: A Computer-based Stylo-metric Approach“) говорили о могућностима примене метода компјутерске стилометрије на истраживање сличности међу првим и поновљеним издањима старих српских штампаних књига са Цетиња, из Венеције и Милешеве. Реферат је показао да је истраживање сличности међу текстовима најбољи поступак који се заснива на аутоматској екстракцији 100 најфреквентнијих биграма на нивоу речи и њиховој обради помоћу статистичког поступка вишедимензионалног скалирања. Округлом столу присуствовале су и проф. др Милка Николић и др Јелена Павловић Јовановић, које су разматрале примену модела аутоматске обраде текстова на савременом српском језику, односно на правним текстовима предстандардног периода и ране стабилизације савременог српског језика 19. века.

Овакви округли столови пружају доста могућности србистичкој и широј лингвистичкој и научној јавности, посебно онима који се баве историјским проучавањима, за разматрање примене нових метода за проучавање старог штампаног и писаног наслеђа уз помоћ компјутерских модела и вештачке интелигенције. У светлу убрзаног развоја великих језичких модела и нових софтверских могућности потребно их је интегрисати и у дијахрона и синхрона проучавања српског језика, за шта је овај округли сто одличан пример.

Јелена Павловић Јовановић
 Универзитет у Крагујевцу
 Филолошко-уметнички факултет
 Центар за научноистраживачки рад
 Лицеја Кнежевине Србије 1А, 34000 Крагујевац, Србија
 jelena.pavlovic@filum.kg.ac.rs